

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

46. De serij motibus miserationis, &c.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

se exerceat, conetur non steriles lachrymas, sed fletus salutaris elicere.

Tertio, nunquam videatur orator velle lachrymas cedere, & in id artis machinas componere. Audax est alienos fletus sibi polliceri, hoc qui expectant auditores, pertinacius oblectantur, ac quicquid affertur, sua expectatione minus existimant.

Quarto, infantissima eorum ratio diligenter fugienda, qui cum apparatus orationes recitent, sibi aut verba suspirijs intercludi, aut vocem lachrymis debilitari, aut ipsos etiam auditores, fletum tenere non posse, dicunt, cum omnia frigide, & insulse ficta appareant. Hec ad comicos ritus, quam ad miserationes aptiora sunt.

Apollonij
rhetoris di-
sum.

Quinto, cum iuxta vetus Apollonij Rhetoris dictum, cito arefcet lachryma, non modo quia falsa est, ideoque ipsa acrimonia facilius consumitur, sed quia alienorum presertim malorum leuissimus est olijs sensus, quia tenerrime (vt soleat omnes) se diligunt, nunquam diu in miseratione commemorandum est, siue enim lenta sit & iacens, ideo citius abruptenda, quia nihil in condita miseratione infelicius, siue secundos cursus tenent, non est nimis indulgendum, ne satietate, & fastidio, quod rebus etiam optimis innasci solet, obruatur.

Sexto, vbi res per se sunt satis tristes, & funestae, qualia sunt dira innocentissimorum hominum supplicia, non sunt adscititij rebus, & figuris temere exaggeranda, ne videamur argumenti penuria, & sterilitate res alienas excogitare.

Septimo, danda est opera, vt honesti sint aditus, & recessus ad effectum, & aditus quidem talis esse debet, vt non videatur quasi apparatus, sed vt eius, qui repente excitatur motus aliqua subesse ratio videatur. In quo errant plerique, qui antequam intellexerint auditores, quid velint, aut in quo argumento versentur, statim incipiunt furere, & insanire, cum nulla causa tam atrocis tempestatis appareat, ex quo coniiciunt auditores, Claudiana forte tonitrua, quae statim in risu soluentur. Recessus vero talis erit, vt non exhaustus, nec fatiatus, sed sui potens, consulto in alium sermonem diuertere orator videatur: nisi forte in extrema parte orationis verberetur motus, & desinere ex abrupto oportuissimum iudicetur, quanquam hoc rarius praestandum est, nam

aut affectionem habet, aut intemperantis morus opinionem relinquit auditoribus, aut etiam inopia verborum, & memoriae conturbationi, a plerisque imperitis tribuitur.

Octavo, character orationis in miserationibus esse debet minime affectatus, non turgidus, non insolens, non festiuus, non politulis metaphoris comptis, aut peritorum structura ambitiosus, sed candidus, sobrius, & cum generositate aliqua demissus, rebus & sententijs creber, numeris simplex, toto denique corpore ingenuus.

Nono, accedat ad elocutionem actio, rebus, & verbis accommodata, cuius tanta vis est, in hoc praesertim genere, vt lectissimos quosque affectuum, sine eius beneficio inclinati, repetere, extinguere videamus: contra, vel mediocres affectus decorum actionis incendere, & in extremam quandam dignitatem efferre solet. Sed de tota actionis ratione alibi plenius.

Quaerit fortasse hic aliquis, hanc apparatus motus oratori videtur enim hae agendi ratione clarissimum hominum sententijs non mediocriter auersari. Siquidem Demetrius Phalereus aperte dicit:

Ου μὲν γὰρ τὸ τέρχνης εὐδαιμονία, ἀλλὰ δὴ τὸ τέρχνης πᾶσι δαίμων ἐστὶν ἐπὶ τῶν πικρῶν. (hoc est: Morus inacundiae, & miserationi, satiare non indiget, sed oportet eos, veluti quodam natura impetu fluere.

Hoc est, quod Dionysius Halicarnassensis dicit,

αὐτοφύως, καὶ ἀναπράγμα λέγουσιν ἄλλοι.

Nec immerito videtur irrisisse Sartyricus eos, qui ad misericordiam mouendam apparatusissimas afferunt orationes.

cantas, cum fracta te in irade pectum
Ex humero portes? verum, nec nosse paratum

Plorabit, qui me videt inuenisse querela.

Quae si vera sunt, nihil igitur erit eloquenti, quomodo, aut quid dicat, cogitandum: nam, cum difficillima pars eloquentiae videatur in moribus consistere, si nulla, quod aiunt, arte indigent, quid est, quod magno opere putemus Oratori elaborandum?

Verum, nunquam haec fuit mens eorum, qui decloquentia syocere iudicant: Si quis vere iratus est, aut dolet, non solet opinari cogitare in ipso permotionis actu, quomodo dolerem, aut iracundiam verbis depingat, faces adhibente natura.

Verum,

Verum, quia oratorum est, non tam irasci, aut dolere, quam aliorum iras, & dolores exprimeret, summa arte prouidendum arbitror, quomodo id recte prestare possint; alioqui, si nihil est artificij, dicamus quoque pictores, dum furiosum Achamaentem, & moerentem Antiopam depingunt, nihil artis beneficio indigere, quando rem oportet facere, quam maxime naturalem. Nemo tamen hoc dicit, nemo ita iudicat, sed eos artificiosissimos esse putamus opifices, qui propius rerum naturas assequuntur.

Ita quoque se res habet in eloquentia, motuum solers quaedam ratio magna res est, & eximiorum oratorum coloribus digna, nec dubium est, quin multum in id impendant industria.

Quorsum igitur contra sentire grauissimi videntur auctores? Primum eos reprehendunt, qui cum nihil opis habeant a natura, morosa quadam opera, & infelici labore motus parturiunt, de quibus dixit Pindarus.

--- κοραϊες αἶς

Ταρβητοῦ διός πρὸς ὄϊν, ἡν ἔχ' ὀλέαν.

Deinde illos, qui in rebus afflictis, tristibus, calamitosis, vel certe feris, & grauibus vadique flosculos carpunt delicatissimae orationis; & in doloris motibus, ingenij luxuria, figurarum mollitie, periodorum denique laciniolo ambitu intemperanter lasciuunt. Hos omnes iure Critici Rhetores ineptiarum condemnant.

Commoueturque quisquam eius fortuna (inquit Quintilianus) quem tumidum, ac sui iactantem, & ambitiosum infortunem eloquentiae in ancipiti sorte videat? non: imò oderit rem verba aucupantem, & anxium de fama ingenij, & cui esse disertio vacet.

Quamobrem in his summa cura est regenda. Idem l. s. gijs oratoribus. quomodo artificium occultent, vt quod ait idem auctor. Illa, quae dicimus, non domo attulisse, sed ibi protinus sumptisse videamur, & oratori, & ipsi causa plurimum confert: nam, & magis miratur, & minus timet iudex, quae non putat aduersus se preparata.

Non dicit domo non esse afferenda, quae dicimus, sed ita agendum, vt non videamur attulisse, quod similiter Aristoteles, x. Rhet. ἀπὸ δὲ λαμβάνει, πο. ἔντας, καὶ μὴ δοκεῖν λέγειν γὰρ πεπλάτμενος, ἀλλὰ πεφυκτός.

Oportet (inquit) artem ita obscurare, vt non ex vilo apparatu, sed omnino naturaliter dicere videamur: quod si quaedam molliores figurae in oratione transluceant, quae sine cura, & cogitatione fluere non possunt, statim ars apprehenditur, & vis motus fidit. Nam, vt ait Dionysius in Isocrate;

Χαρμυλισμὸς πᾶσι ἐν ἀπὸδῇ ἀειρον πρᾶγμα, καὶ πολυμῶτα τοῦ ἔλεω. Oratio nimis elegans, & festiua in rebus feris, intempestiua res est, & miserationi contraria.

Alia plerumque ratio est Poetarum & Sophistarum, qui omnia aurium delectatione metiuntur: licet enim modum in ijs quoque tenere debeant, tamen longè suas artes prodant liberius, quam ij, qui non iam argenteis hastis pugnant, sed graue & laboriosum discrimen ingressi sunt.

Nunc, quae ad actionem attinent, etsi breuius perstringere visum est, tamen quia aliud argumentum spectant, in sequentem libellum reijciamus.

Finis Libri Octauus.

iii

DE